

นโม ตสฺสสตฺถุฯ ปุณ ทิวเส ภควา ตตร ปินทาย จาริโก ปตต จีวร นาทาย ปุพฺพณฺหสมเยตฺวาสงฆาณิ จีวรณฺติฯ
ดูรา สปัรุษทั้งหลาย ในวันรุ่งขึ้น คือวันเดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ พระพุทธเจ้าก็ทรงตื่นบรรทมในตอนอรุณรุ่ง ก็ทรง
ห่มผ้าจีวรและสังฆาฏิแล้ว ทรงถือเอาบาตรเพื่อเสด็จไปบิณฑบาต ก็เสด็จจากดอยช้างสารเสด็จไปตามลำดับ
บ้านเรือน ทรงบรรลุลถึงบ้านแห่งหนึ่ง ชาวบ้านแลเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาบิณฑบาต บางคนเข้าสู่แล้ว เขาก็
นำมาใส่บาตรด้วยความเคารพ บางคนเข้ายังไม่สุกจึงไม่มีอะไรจะใส่บาตร เขาก็ติเตียนต่อกันว่า "สุทั้งหลาย
นอนตื่นสาย นอนหลับตายกันอยู่ ไม่ตื่นมาหุงข้าว เลยไม่มีข้าวใส่บาตรพระพุทธเจ้า
" เหตุนี้บ้านนี้จะได้ชื่อว่าบ้านนอนหลับชั่วตาย ภายหลังจะแปรเป็น บ้านเชียงตวย

จากนั้นพระพุทธองค์เสด็จไปทรงบิณฑบาตในบ้านทางทิศตะวันออก เสด็จไปถึงที่แห่งหนึ่งชาวบ้านทั้งหลายก็
เรียกร้องกันเอาข้าวมาใส่บาตร บางคนก็กล่าวว่า "พระพุทธเจ้าเสด็จมาเมตตากำลังรุ่งแจ้งเช้านักหนา" เหตุนี้
บ้านนั้นจะได้ชื่อว่า บ้านจิงรุ่งแจ้ง (บางฉบับว่า บ้านจิงรุ่งจิงลุก) ภายหลังจะแปรเป็นบ้านเชียงแลง (บางฉบับว่า
เชียงแจ้ง, เชียงแลง) พระพุทธเจ้าก็เสด็จทรงบิณฑบาตต่อไป ทรงเสด็จไปถึงที่แห่งหนึ่ง คนทั้งหลายก็นำเอาข้าว
น้ำโภชนาหารมาใส่บาตร พระพุทธองค์ทรงเสวยพระกระยาหาร เสร็จแล้วทรงลูบพระอุตมังกีระได้พระ
เกศาธาตุแล้วทรงมอบให้แก่พระมหาอานนท์ พระมหาอานนท์ พระอินทร์ พระเจ้าอโศกและคนทั้งหลายก็
ช่วยกันพิจารณาหาที่ที่จะประดิษฐานพระเกศาธาตุไว้ บางคนก็ว่า "เอาพระเกศาธาตุไว้ที่นี้เถิด" บางคนก็ว่า
"เอาไว้ที่นี่ไม่สมควร เพราะว่าเป็นที่ต่ำ เราควรยกขึ้น (ยกยับขึ้น) ไปไว้จอมดอยที่สูงโพนเถิด" พูดแล้วก็พร้อม
กันขึ้นไปจุดหลุมลึกได้ ๑๒๒ ศอก แล้วเอาสิ่งของเครื่องบูชาใส่ไว้ แล้วอัญเชิญพระเกศาธาตุประดิษฐานไว้ในที่
นั้น พระอินทร์ก็สร้างยন্ত্রจักรผันไว้ทั้ง ๔ ด้าน ถมขึ้นสู่เบื้องสูงเป็นพระเจดีย์เพื่อให้เป็นที่ไหว้และบูชาแก่คน
ทั้งหลาย

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงโปรดเมตตาประทานพระเกศาธาตุให้แก่พระมหาอานนท์ พระอินทร์พระเจ้า
อโศกและคนทั้งหลาย ประดิษฐานไว้ในที่นั้นแล้วก็ทรงพยากรณ์ว่า "ดูรา อานนท์ ต่อไปภายหน้าดอยลูกนี้จะได้
ชื่อว่า ดอยเยอขึ้น ภายหลังจะแปรเป็นดอยปางเยอ (บางฉบับว่า ดอยปาง) พระธาตุองค์นี้จะได้ชื่อว่า พระธาตุ
ปางเยอ ชาวเมืองนี้ เมื่อตถาคตตื่นแต่เช้าเข้ามาเดินรับบิณฑบาต เขาพูดกันว่า "พระพุทธเจ้าเสด็จมาเมตตาเป็น
เวลาเช้ากำลังรุ่งแจ้งแสงพระอาทิตย์ส่องแก่นักหนา" เหตุนี้เมืองอาฬวีนี้ จะแปรจากชื่อเก่าเสียด้วยนิมิตเหตุ
อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วจะได้ชื่อว่าเชียงแลง เมืองนี้จะเป็เมืองที่เจริญรุ่งเรือง ด้วยผู้เป็นเจ้าของใหญ่และ
เจริญรุ่งเรืองด้วยเสนาอำมาตย์ศัศกดิ์สมบัติจะเป็นที่ปรากฏแก่เมืองทั้งหลาย คนทั้งหลายที่เกิดมาในเมืองนี้
ทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อยและชาวบ้านทั้งหลายจะมีวาทะ ความคิด ความพยายามต่างกัน บางคนว่าควร บางคนว่าไม่ควร
มีวาทะตำหนิติเตียน บางคนว่าร้าย บางคนว่าดี ปีนเกลียวกันอยู่เสมอ หากเป็นเช่นนี้ในกาลใด เขาทั้งหลายก็
หาความสุขสำราญบานใจไม่ได้แล"

พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์เช่นนี้แล้ว ก็เสด็จพรากจากดอยปางเยอที่นั้นทรงบรรลุลถึงที่แห่งหนึ่งชาวบ้านทั้งหลาย
ทราบแล้วก็ป่าวกันในด้าวหลวง (บริเวณแถวถิ่น) นั้นทุกบ้าน ให้มาถวายการต้อนรับและสักการบูชา นำข้าว น้ำ
โภชนาหาร ผ้าผ่อนเงินทองมาทูลถวาย พระพุทธองค์ทรงรับและทรงอนุโมทนา เขาทั้งหลายก็พร้อมกันกราบ
บังคมทูลขออวยพระบาท พระพุทธองค์ทรงบังเกิดพระกรุณาทรงเหยียบรอยพระบาทไว้หนึ่งรอย เพื่อเป็นที่
กราบไหว้สักการบูชาแก่คนและเทวดาทั้งหลาย

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบชัดแจ้งซึ่งคุณวิเศษแห่งดอยคชสารอันตั้งอยู่ด้าวหลวงนั้นเกิดเป็นมา
แล้วแต่อดีตกาลก็ทรงแย้มพระสรวล พระมหาอานนท์จึงกราบบังคมทูลอาราธนาขอพระพุทธองค์ทรงแสดงพระ

ธรรมเทศนาสมเด็จพระสังฆราชเจ้าเมื่อทรงแสดงเรื่องอดีตที่ล่วงแล้ว แก่พระอรหันต์ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จึงตรัสว่า "อดีต อานนท เป็นต้น ดูรา อานนทในอดีตกาลล่วงมาแล้วในภพที่กัปนี้ นับแต่เมื่อปฐมกัปที่หนึ่งนั้น ยังมีขสสารตัวหนึ่งอาศัยอยู่ในถ้ำใต้ท้องดอยแห่งนี้ เป็นที่อยู่หาเลี้ยงชีวิต มันเป็นใหญ่อยู่ในบริเวณถ้ำถ้ำนี้เป็นสหายของสิ่งตัวหนึ่งที่อยู่ในถ้ำผาแดนเมืองขาง ขสสารตัวนั้นเป็นสัตว์ที่มีเดชานุภาพดุร้าย กล้าล่าพองยั้ง มันเฝ้าแต่เบียดเบียนรวีขับไล่จับกินสัตว์ทั้งหลาย ให้ถึงแก่การฉิบหายกลายเป็นอาหารของมัน เป็นอันมาก ในกาลนั้นพระพุทธเจ้ากุกสันธะทรงอุบัติมาเป็นครูแก่โลก พระองค์มีพระวรกายสูง ๘๘ ศอก มีพระชนมายุยืน ๔๐,๐๐๐ ปีในกาลครั้งหนึ่งพระองค์ทรงบังเกิดความกรุณาจึงทรงพาพระอรหันต์ชีนาสพเจ้าทั้งหลายเสด็จจาริกสั่งสอนเวไนยสัตว์มาตามลำดับชนบทราชธานีทั้งหลายเสด็จบรรลุถึงบริเวณถ้ำถ้ำนี้ในวันเดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ พระองค์ก็ทอดพระเนตรเห็นขสสารตัวร้ายนี้ก็ทรงบังเกิดพระทัยกรุณามีพระประสงค์ใคร่จะสั่งสอนถนอมเลี้ยงยังคตริยของ มัน ให้มันตั้งอยู่ในคลองสุจริตธรรม จึงเสด็จเข้าไปสู่ที่อยู่แห่งมัน ขสสารเห็นเช่นนั้นมันก็เกิดความโกรธเป็นอันมาก ก็ส่งเสียงสีหนาทตามฤทธิ์แห่งสัตว์เดียรัจฉานจนสิ้นวิสัยแห่งมัน แล้วมันจึงมีใจอ่อนนอบน้อมหัวลง เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลขอภัยชีวิตพระพุทธเจ้าก็ทรงบังเกิดพระกรุณามีพระประสงค์ใคร่สั่งสอนมันอยู่ตลอดเวลา มันก็บังเกิดจิตปสาทศรัทธาในพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็ทรงให้มันรักษาศีล ๕ มันได้สดับรับฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วก็รำพึงว่า "กูก็ได้กระทำบาปอันหนักยิ่ง" เมื่อมันคะนึ่งเช่นนี้ ก็สะดุ้งตกใจกลัวในบาปที่ได้กระทำมาเป็นอันมากมันก็เปื้อโทษในวิญญูสงสาร ก็เลยสมათานเอาศีล ๕ ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตผู้อื่น แล้วเข้าไปอยู่ในถ้ำดอยหินก้อนใหญ่ อดทนรักษาศีลไม่กินอาหารได้ ๗ วันก็เลยตายไปบังเกิดในสวรรค์เทวโลกถึงวันครบ ๘ นั้น ร่างกายของมันก็ยุบกลายเป็นหินเป็นดินไป

เมื่อมันใกล้จะตายนั้นมันรำพึงถึงสิ่งที่เป็นสหายที่อยู่ในถ้ำผาแดนเมืองขาง ที่อยู่ทิศเหนือนั้นด้วยคำสั่งดังนี้ "ภายหลังหน้าแต่กูตาย กูก็ได้ไม่ได้เสียยังสิ่งสองพี่น้องผู้เป็นสหายรักของกูเช่นนี้ สองเขาก็จะติดตามมาหากูก็จะมาพบกูตาย สองเขาก็จะมาร้องไห้เวทนาลำบาก เพราะกูเป็นอันมากแท้แล" รำพึงเช่นนี้อยู่ตลอดเวลา เพราะเหตุนี้มันจึงตายตาไม่หลับ ถึงวันที่ ๘ นับจากมันตาย ร่างกายมันก็ยุบกลายเป็นหินเป็นดินไป เลยเกิดเป็นดอยลูกหนึ่งมีรูปร่างสันฐานเป็นดังรูปขสสารเป็นปีกเป็นหางเป็นหัวเป็นวงเป็นงา ปรากฏแก่ตาโลก ส่วนเลือดเนื้อของมันก็เน่าไหลกลายเป็นแม่น้ำไหลกลายเป็นแม่น้ำไหลออกมาจากท้องดอย อันเกิดจากน้ำตาแก้วแห่งขสสารตอนที่มันทรมานใจคร่ำครวญถึงสหายแล้วร้องไห้ตามันหลังไหลออกมาด้วยความรำไรว่า "กูนี้ช่างทุกข์ โทมนัสถึงสหายแห่งกูนี้หนอ" พอนึกถึงสหายน้ำตาที่ไหลออกมากลายเป็นแม่น้ำรวมกันกับน้ำตาแก้วที่มันรำไรว่า "แควนทุกข์แท้หนอ" เลยได้ชื่อว่า แม่น้ำแควน (บางฉบับว่า แม่น้ำแคว, แม่น้ำแคว, แม่น้ำแคลน) ต่อไปภายหลังหน้าจะแปรเป็นว่า แม่น้ำแคว แม่น้ำอีกสายหนึ่งเกิดขึ้นเพราะขสสาร ได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วไม่ล่วงละเมิดจนเหวี่ยงอย่างแตกตายเป็นเหวี่ยงตายที่ไหลออกมากลายเป็นแม่น้ำชื่อว่า แม่น้ำจ้วหลวง (บางฉบับว่า แม่น้ำจ้วหลวง) ประการหนึ่งขสสารอดทนรักษาศีลให้บริบูรณ์จนไม่ยอมกินอาหาร บังเกิดเป็นน้ำไหลออกมาจากปาก กลายเป็นแม่น้ำสายหนึ่งได้ชื่อว่า แม่น้ำอดจาศีล ต่อไปภายหลังหน้าจะแปรว่า แม่น้ำอดศีลและต่อไปอีกจะแปรเป็นแม่น้ำอดในเมื่อขสสารกลั้นใจตายวายชั่วแรงยิ่ง เลยไขแห้งเป็นหิน น้ำพุ่น้ำตามันไหลออกมากลายเป็นห้วย บ้วยชั่วแล้งต่อไปภายหลังหน้าจะแปรเป็นแม่น้ำห้วยบ่แล้ง ดอยอันเป็นที่เกิดของขสสารนี้จะได้ชื่อว่า ดอยบ่แล้ง (บางฉบับว่า ดอยบ่แห้ง) คำกล่าวว่า "ขสสารไม่กินอาหารได้ ๗ วันก็เหี่ยวริบตายแท้ (ตายรวดเร็วแท้) หนอ" แม่น้ำนี้อันเกิดเป็นเพราะเลือดแห่งขสสารเลยได้ชื่อว่า แม่น้ำเหี่ยวริบตาย ในบัดนี้ต่อไปภายหลังหน้าจะแปรชื่อว่า แม่น้ำทาเหี่ยว (บางฉบับว่าแม่น้ำเหี่ยว) เมื่อขสสารตายนั้น อารักษ์ทั้งหลายมาเห็นก็ทักว่า "ท้องมันกลายเป็นตุ่มงามแท้หนอ" ที่อันพวกเขยีนกล่าวนั้นจะได้ชื่อว่า ห้วยตุ่มห้วยลาย แม่น้ำอันเกิดกลายเป็นไหลมานั้นจะได้ชื่อว่า น้ำตุ่มน้ำลาย ต่อไปภายหลังหน้าจะแปรว่า น้ำทมห้วยทม บางคนก็มาทักว่า "คอมันเป็นสร้อยสังวาลย์ค่าตั้งแต่คอลงมาจนถึงอกงามแท้หนอ" เหตุนี้อันเกิดเป็นแม่น้ำไหลมาแต่ปากโน้น แม่น้ำนั้นจะได้ชื่อว่า แม่น้ำสร้อยสังวาลย์ ต่อไปภายหลังหน้าจะแปรชื่อว่า แม่น้ำหวาน การที่เขาทั้งหลายพูดกันว่า "พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดเมตตาเราทั้งหลาย พวกเราได้แต่หลงมัวเมาไม่ได้ทำบุญทำทานหนอ" ด้วยเหตุนี้บ้านนี้จะชื่อว่า บ้านทำมัว ต่อไปภายหลังหน้าจะแปรเป็น บ้านท่าห้วย (บางฉบับว่า บ้านท่ามู) ตอนที่ขสสารตายนั้น อารักษ์ทั้งหลายมาเห็นทักว่า "ขสสารตายไปแล้วแต่ยังลืมหายอยู่น่ากลัวยิ่งเข้าไปใกล้ไม่ได้" ที่นั่นจึงได้ชื่อว่า ห้วย

ใกล้ ใกล้อีกแห่งหนึ่งจะได้ชื่อว่า ห้วยน้ำไป (บางฉบับว่าห้วยไปนาไปไร่) คนทั้งหลายมาตั้งบ้านตั้งเมืองอยู่ฝั่งแม่น้ำสายใด ก็จะได้ชื่อกับแม่น้ำสายนั้น ดุรา อานนท์ ดอยลูกนี้จะได้ชื่อว่า ดอยคชสาร ตถาคตเหี้ยมบรอยบาทไว้ที่ดอยคชสารนี้เพื่อให้เป็นไหว่สักการบูชาแก่คนและเทวดาทั้งหลาย รอยบาทนี้ปรากฏชื่อว่า พระบาทดอยคชสารลงห้วยบ้านแก้วท่าเขียว พระพุทธร่องค์ทรงแสดงเรื่องดังกล่าวแล้ว พระอรหันต์เทวดาและคนทั้งหลายได้สดับรับฟังแล้ว ก็บังเกิดปีติโสมนัสยิ่ง ต่างก็กล่าวสาธุการเป็นอันมาก

สมเด็จพระสัมพันธัญญ์เจ้าทรงเทศนาพยากรณ์ พระบาทบ้านแก้วท่าเขียวดังกล่าวมาแล้วก็เสด็จไปตามภูเขาและป่าไม้ใหญ่ เสด็จเข้าไปสู่ในดงเพื่อโปรดพวักยัษ ส่วนพระยาอาฬวกยัษเห็นพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ พระอินทร์และเจ้าอโศกไปถึง อาฬวกยัษราชเป็นประธานแก่ยัษบริวารจำนวนมาก ก็พากันมาถวายการต้อนรับสักการบูชา แล้วนำเอาอ้อยหกอ้อยตาลมาถวาย และแสวงหาหัวเหี้ยม ทราวยเงินทรายค่าและแก้วเอามาบูชาโปรยปราย ในที่ที่พระพุทธองค์สถิตสำราญอยู่เป็นจำนวนมาก

ส่วนพระยาอาฬวกยัษราชบังเกิดปสาทศรัทธา ในพระคุณของพระพุทธเจ้ายิ่ง จึงกราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์ประทับอยู่เมตตา แสดงพระธรรมเทศนาสิ้นวันคืนทั้งมวล แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงเหี้ยมบรอยทับซ้อนรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นรอยที่ ๔ ลดหลั่นกัน เพื่อให้เป็นที่กราบไหว้สักการบูชาแก่คนและเทวดาทั้งหลาย

หากมีผู้ใจทักว่า "พระยาอาฬวกยัษราช เลื่อมใสในพระคุณของพระพุทธเจ้าด้วยเหตุอะไร เพราะยัษราชตนนั้น แต่ก่อนเป็นมิถิลาทมิฬก็หะยังย่อมฆ่าสัตว์และฆ่ามนุษย์มีเลือดและเนื้อเป็นอาหารกลับมาบังเกิดความเลื่อมใสศรัทธามากนักเช่นนั้น" ผู้มีปัญญาพึงรู้ตามที่กล่าวไว้ในปฐมคันฐีและเอกทคคณฐีนั้นเถิด "กิริสดังได้สดับมา พระยาอาฬวกยัษราชตนนี้มาเกิดมาปรากฏเป็นใหญ่มีอิทธิฤทธิ์อำนาจเป็นทิพย์ ยิ่งกว่ายัษราชทั้งหลายที่มีอยู่ในชมพูทวีปทั้งมวลพระยาอัยกษตนนี้ดูร้ายก็หะยัง มีแต่เปียดเบียนเอาสัตว์และคนมากินเป็นอาหารจนนับจำนวนไม่ได้แต่ปฐมกับปมาแล้ว

เมื่อปฐมกับปมานั้นเมืองอาฬวียังไม่มี คนยังไม่มาตั้งบ้านตั้งเมืองอยู่ ที่นี้เป็นป่าเป็นภูเขาจึงเป็นที่อยู่ของยัษประเภทเดียวในกาลนั้น พระพุทธเจ้ากุกสันธะได้เสด็จอุบัติมาเป็นครูแก่โลก พระองค์ได้เสด็จจาริกโปรดเวไนยสัตว์ทั้งหลายทรงบรรลุถึงที่นี่ เพื่อจะมาสั่งสอนอาฬวกยัษ แต่พระยาอัยกษไม่สามารถจะปฏิบัติตามได้ พระองค์จึงทรงเล็งอนาคตังสญาณดูก็ทรงทราบว่ "ในอนาคตกาลภายหน้า จะมีพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งนามว่า โคตมสัมพุทธะ จะมาสั่งสอนพระยาอัยกษตนนี้ให้เลื่อมใสในคุณพระรัตนตรัย รู้จักรักษาศีล ฟังธรรม เมตตาภาวนาจนได้เอตทัคคฐานันดรเป็นพระโสดาบันบุคคล เราบควรสั่งสอนแล" แล้วพระพุทธเจ้ากุกสันธะก็ทรงเหี้ยมบรอยพระบาทไว้ ให้เป็นที่กราบไหว้สักการบูชาหนึ่งรอย แล้วเสด็จจาริกสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งหลายตามลำดับทรงบรรลุถึงพวกทมิฬ ข่า ว่า ทั้งหลาย แม้พระองค์จะทรงเมตตาสั่งสอนพวกเขาอย่างไร พวกเขาก็ไม่เชื่อ ไม่ยอมฟังมิถิลาเสียได้ พระพุทธเจ้ากุกสันธะทรงรำพึงถึงอนาคตกาลภายหน้าว่า "พระพุทธเจ้าองค์ใดจะมาสั่งสอนพวกเขาให้เชื่อ" ก็ทรงรู้แจ้งด้วยสัมพันธัญญ์ของพระองค์ว่า "พวกทมิฬ ข่า ว่าทั้งหลายเหล่านี้แม้พระพุทธเจ้าโกนาคมนะภูติ พระพุทธเจ้ากัสสปะก็ดี พระพุทธเจ้าโคตมะก็ดี พระอริยมตไตรยก็ดี ก็ไม่อาจจะมาสั่งสอนให้พวกเขาเชื่อได้"

หลังจากพระพุทธเจ้ากุกสันธะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว มาถึงสมัยของพระพุทธเจ้าโกนาคมนะพระองค์ก็เสด็จมาเมตตาสาธิตสำราญที่ดอยข้างสารที่นี้ทอดพระเนตรเห็นสถานที่นั้น จะบังเกิดเป็นบ้านเป็นเมืองต่อไป

แล้วก็เสด็จจากดอยช้างสารเข้ามาสู่ประเทศดอยตุง ทรงประทับนั่ง ณ ที่นี้และทรงสั่งสอนพระยาอาฬวกยักษ์ มั่นก็ไม่เชื่อและปฏิบัติตามได้แม้แต่ประการเดียว พระพุทธเจ้าโกนาคนะทรงเล็งอนาคตตั้งญาณดูก็ทรงทราบ ว่า "จะมีพุทธเจ้าองค์หนึ่งนามโคตมะ จะมาสั่งสอนพระยาอาฬวกยักษ์ให้มันเลื่อมใสในคุณพระรัตนตรัย เราไม่ควรจะสอนมันแล" แล้วก็ทรงเหยียบรอยพระบาทซ้อนรอยพระบาทของพระพุทธเจ้ากุกสันธะไว้จากนั้น พระองค์ก็เสด็จจาริกโปรดเวไนยสัตว์ตามลำดับ จนบรรลุถึงบ้านของพวกทมิฬ ข่า ว่า ทรงสั่งสอนพวกเขาเท่าใด เขาก็ไม่เชื่อฟัง ไม่ยอมทิ้งมิถิลาทิฐิเสียได้ พระองค์ทรงเล็งดูอนาคตภายหน้าก็ทรงทราบว่า "ทมิฬ ข่า ว่าทั้งหลายเหล่านี้ แม้พระพุทธเจ้าก็สสปะก็ดี พระพุทธเจ้าโคตมะก็ดี พระพุทธเจ้าอริยมุตไตรยก็ดี ก็ไม่สามารถที่จะสั่งสอนให้เขาเชื่อถือได้ พวกเขาไม่ยอมทิ้งมิถิลาทิฐิจนกว่าภทรกับปณิธิถูกไฟประลัยกัลป์ล้างทำลายไป" แล้วพระองค์ก็เสด็จไปสู่ที่อื่น

หลังจากพระพุทธเจ้าโกนาคนะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ยังมีในกาลสมัยครั้งหนึ่ง มีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง เสดยราชสมบัติอยู่ในเมืองสวนตาลคือเมืองละโว้ อันมีในแว่นแคว้นเมืองอโยธยาทวารวดีศรีอยุธยาใคร่โปรดการไล่เนื้อในป่าอยู่เสมอ ในกาลนั้นเทวดาทั้งหลายมีพระยาอาฬวกยักษ์เป็นหัวหน้ามีความปรารถนาใคร่ได้คนทั้งหลายมาตั้งบ้านตั้งเมืองในบริเวณอาฬวีประเทศทั้งหมด เขาจึงพากันปรึกษารื้อกันแล้วอาณัติใช้เทวดาองค์หนึ่งให้ไปแสวงหาผู้ทางแอบคอยดูคนทุกบ้านทุกเมือง จนกระทั่งไปพบกษัตริย์เมืองละโว้โปรดการประพาสป่าไล่เนื้อเช่นนั้น ก็เลยเข้าบันดาลพระทัยกษัตริย์องค์นั้น ให้เอาพระราชเทวีเสนาราชบุรุษ พร้อมกับด้วยลูกและเมียของเขาไปตั้งปางที่พักอยู่กลางป่าไล่เนื้อมากินไม่รู้จักเบียดเบียนนั้นแหละ เทวดาองค์นั้นก็เนรมิตเป็นละมั่งทองคำตัวหนึ่ง งามวิเศษน่าอัศจรรย์ยิ่ง ปรากฏแก่กษัตริย์และคนทั้งหลายเหล่านั้น เขาได้เห็นเช่นนั้นก็พร้อมกันขับไล่ติดตามละมั่งทองคำตัวนั้นไป แม้นเขายังก็ไม่ถูกไม่ตาย แต่ก็สร้างครางเหมือนดังถูกยิงทำเดินขากระเผลอลุกขึ้นก็ล้มลง คล้ายจะวิ่งเข้ามาทางกลับวิ่งหนีไป เกือบจะจับได้อยู่หุดหวิด คนทั้งหลายก็ปรึกษากันว่า "ละมั่งทองคำนี้วิเศษน่าอัศจรรย์จริงๆ ถ้าเราทั้งหลายจับมันไม่ได้เราไม่ยอมกลับ" ว่าแล้วก็พากันยกขบวนไล่ล่าขึ้นมาโดยลำดับวันคืน เมื่อคนทั้งหลายก็ปรึกษากันว่า "ละมั่งทองคำนี้วิเศษน่าอัศจรรย์จริงๆ ถ้าเราทั้งหลายจับมันไม่ได้เราไม่ยอมกลับ" ว่าแล้วก็พากันยกขบวนไล่ล่าขึ้นมาโดยลำดับวันคืน เมื่อคนทั้งหลายเห็นเหนื่อยพักนอนเสีย ณ ที่ใด ละมั่งทองคำตัวนั้นก็นอนเช่นกัน ยามเช้าคนทั้งหลายกินข้าวน้ำเรียบร้อยแล้ว ก็ยกขบวนพยายามขับไล่ละมั่งทองคำตัวนั้นตามลำดับวันเวลานานประมาณ ๓ ปี บริบูรณ์จนกระทั่งบรรลุถึงประเทศช้างเผือกที่นี้ ก็ช่วยกันไล่ละมั่งทองคำตัวนั้นเข้าไปสู่ดอยตุงที่นั้น หายเข้าไปในรูหินเหตุนั้นถ้าแห่งนั้นจึงปรากฏชื่อว่า ถ้ากวางคำตราบจนถึงทุกวันนี้

ส่วนคนทั้งหลายมีกษัตริย์เป็นประธาน เมื่อได้มาถึงประเทศเขตที่ไกลยิ่งจะกลับคืนไปบ้านเมืองของตนก็ลำบากก็เลยตั้งบ้านเรือนอยู่ข้างแม่น้ำที่นั้น หาเลี้ยงอินทรีย์ชีวิตด้วยผลหมากรากไม้ เมื่อนั้นยักษ์และเทวดาทั้งหลายก็เนรมิตกายเป็นนกไปคาบเอารวงข้าวสาธิตจากบ้านคนเมืองคน แล้วเอามาโปรยปรายตามหนองน้ำ ที่เป็นโคลนตมทุกแห่ง นับแต่นั้นมาคนทั้งหลายก็ไปแสวงหาข้าวสาธิตเหล่านั้นเอามาไว้กินและเอามาไว้ทำพันธุ์ ยิ่งกว่านั้นเทวดาและยักษ์ทั้งหลายกลายเป็นสัตว์ที่มีคุณประโยชน์แก่คนทั้งหลาย เขาก็ได้เลี้ยงดูทำพันธุ์ขยายออกมามากและเทวดาทั้งหลายก็นำเอา บ่อเหล็ก บ่อทองคำ บ่อเงิน บ่อทองแดง บ่อแก้ว บ่อกำมะถัน บ่อตะกั่ว เป็นต้นนำมาซึ่งของปลูกของกินทั้งหลายเรียกรายสิ้นกาลอันยาวนานผู้คนก็แพร่พรอกออกมาจนเต็มในประเทศที่นี้ช่วยกันสร้างแปลงเมืองแล้วพร้อมกันใส่ชื่อว่า เมืองอาฬวี หรืออาฬวีนคร เพราะเหตุว่าตั้งอยู่ในที่ใกล้อาฬวกยักษ์ชนบทอันเป็นลูกเมืองทั้งหมดไม่มีผู้คนไปตั้งบ้านเรือนอยู่

ในกาลครั้งนั้น ยักษ์ทั้งหลายก็ดี เสือ หมี ละมั่ง เก้ง กวาง ลิง ค่างทั้งหลายก็ดี เฉพาะที่เกิดอยู่ในขอบเขต

ประเทศอาฬรทั้งหมดนั้น พวกเขาเล็งเห็นชนบทบ้านนอกขอบนิคมปัจฉิมชนบทเป็นที่ว่างเปล่าหาผู้คนอยู่ไม่ได้ เขาก็บังเกิดตณฺหามีใจใคร่จะอยู่สร้างทำกินกับพวกชาวเมืองอาฬรที่นั่น จ้องอยู่ที่บ้านที่เมืองเหล่านั้นอยู่ตลอดเวลา เมื่อเขาตายจากยักษ์ก็มาบังเกิดเป็นโอปปาติกชาติในต้นไม้ ในดิน เกิดเป็นคนหญิงชายขึ้นมา แม้เสือ หมี เก้ง กวาง ตายไปก็มาเกิดเป็นคน ปรากฏว่ามีหว่างเหวหว่างเขา แม่น้ำยักษ์ผิวเมียนอนอยู่ด้วยกันมีตณฺหาใคร่เกิดเป็นคนก็ยุบตาย บังเกิดเป็นคนแล้วนั้น ร่างกายเขาก็ยุบกลายเป็นดอยเป็นหินเป็นรูปยักษ์ผิวเมียนอนด้วยกัน แม่น้ำเป็นพ่อเป็นแม่ ลูก ผิวเมียนอนด้วยกัน ครั้นยุบตายเกิดเป็นคนแล้วร่างกายเขาก็กลายเป็นดอยเป็นหินเป็นรูปยักษ์พ่อ แม่ ลูก ผิวเมียนอนด้วยกัน แม่น้ำสัตว์ทั้งหลายคือ เสือ หมี ลิง ค่าง เก้ง กวาง หากว่ามีใจใคร่เกิดเป็นคน ก็จะยุบตายไปเกิดเป็นคนในขณะนั้น ร่างกายเขาก็ยุบกลายเป็นดอยเป็นรูปเสือ รูปหมี รูปลิง รูปค่าง รูปเก้ง รูปกวาง อยู่ในดอยในดงที่นั่นทั้งสิ้น เมื่อเขาทั้งหลายเกิดเป็นคนมีจำนวนมาก เขาก็แสวงหาที่อยู่กิน จึงทำไร่ไถนาป่านฝ้ายทอหูกเลี้ยงชีวิต มีอยู่ทั่วไปทุกบ้านทุกเมือง แล้วพวกเขาก็น้อมเข้ามาพึ่งบรมโพธิสมภารกษัตริย์อาฬรทุกหนทุกแห่ง คนทั้งหลายที่เป็นเชื้อสายแห่งยักษ์ ก็มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองคน ส่วนเชื้อสายเสือหมี ลิง ค่าง เก้ง กวางก็ออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในห้วยในป่าในภูเขา ตามความพอใจของเขา อุบิสัยลัทธิ อาจิณกรรม คำพูด ตลอดถึงเครื่องอุปโภคบริโภคของพวกเขาก็เป็นไปตามกัน เป็นต้นว่าคนที่เชื้อสายแห่งยักษ์ อาจิณกรรม อุบิสัยของยักษ์ย่อมติดตามไป แม่น้ำเขาจะมีเสื้อผ้าประดับกาย ก็จะมีดังมายิ่ง พึงรู้ว่าคนเหล่านี้มาจากตระกูลยักษ์ คนที่เป็นเชื้อสายลูกเต้าแห่งเสือ พวกเขานุ่งผ้านุ่งเสื้อก็จะมีสัณฐานดังเสือ แม้คติลีลาการอยู่การไป ก็ย่อมเหมือนเสือ คนที่เป็นเชื้อสายแห่งหมี ย่อมมีคำพูดเป็นนิมิตว่า จีวก จีวอ คนที่เป็นเชื้อสายลูกเต้าแห่งลิงแห่งค่าง ย่อมมีคติลีลาตลอดถึงเครื่องนุ่งห่ม คำพูด ย่อมติดด้วยอาจิณกรรมแห่งลิงแห่งค่าง ไม่ค่อยจะเลื่อนหายไป คนที่เป็นเชื้อสายของเก้งกวางก็ย่อมมีคติลีลาอุบิสัยเครื่องนุ่งห่มก็เป็นไปดังเก้งดังกวางติดเป็นแนวอยู่ไม่น้อย

ตั้งแต่กาลครั้งนั้นมา เมืองอาฬรก็ปรากฏเป็นเมืองใหญ่ชื่อว่า อาฬรราชธานี มีพระยาอาฬรยักษ์เป็นใหญ่ปกครองอาณาเขตทุกแห่งจึงกระทำการเปิดเบียนรวาผู้คนและสัตว์ทั้งหลายกินเป็นอาหารจนนับจำนวนไม่ได้

จำเนียรกาลแต่นั้นมานานยิ่ง จนถึงสมัยพระพุทธเจ้ากัสสปะเสด็จอุบัติมาเป็นครูแก่โลก กาลครั้งนั้นอายุของคนได้ ๒๐,๐๐๐ ปีเป็นอายุขัย พระพุทธเจ้ากัสสปะเสด็จจาริกไปโปรดเวไนยสัตว์ทั้งหลายตามลำดับนิคมชนบทราชธานี จนเสด็จมาถึงดอยหินอันเป็นรูปช้างสาร พระองค์ก็สถิตสำราญเหนือผารูปช้าง ทรงสำเร็จสหัสสายสนธิ นพระพักตร์ไปทางในเมือง ทอดพระเนตรเห็นพระยาอาฬรยักษ์กักขฬะดุร้ายยิ่ง ทรงมีพระทัยใคร่จะสั่งสอนให้ดำรงอยู่ในคลองสุจริตธรรมจึงเสด็จเหาะไปทางอากาศ แล้วเสด็จลงสู่ที่อยู่ของพระยาอาฬรยักษ์ ตรัสเทศนาสั่งสอนด้วยปริยายต่างๆ แต่พระยาอาฬรยักษ์กราชก็ไม่ว่าจะปฏิบัติตามได้ไม่ว่าจะเลิกลิงจากหิมิต พระองค์จึงทรงรำพึงครุฑิตกาล ก็ทรงทราบด้วยพระสัพพัญญุตญาณว่า "แต่นี้หลังไป พระพุทธเจ้ากกุสันธะได้เสด็จมาสั่งสอนพระยายักษ์ก็ไม่เชื่อฟัง ภายหลังแต่นั้นถึงสมัยพระพุทธเจ้าโกนาคมนะ พระองค์ก็เสด็จมาทรงสั่งสอนพระยายักษ์ก็ไม่เชื่อฟัง ในกาลบัดนี้เราตถาคตมาสั่งสอนมันก็หาเชื่อฟังไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ต่อไปภายหน้าจะมีพระพุทธเจ้าองค์ใด จะมาสั่งสอนพระยายักษ์ตนนี้หนอ" ทรงรำพึงเช่นนี้แล้ว พระองค์ก็ทรงทราบว่า "ในกาลภายหน้ายังมีพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งนามว่า โคตมะ" จะอุบัติมาเป็นครูแก่โลกจะมาสั่งสอนถอนยังคติอันร้ายของพระยายักษ์ตนนี้ แล้วจะให้มันเอดทศฐานันดรเป็นโสดาบันบุคคล" ทรงรำพึงเช่นนี้แล้ว เมื่อพระพุทธเจ้ากัสสปะไม่ว่าจะทรงสั่งสอนได้ จึงทรงเหยียบรอยพระบาทซ้อนทับรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตไว้ แล้วก็เสด็จไปสู่เมืองทั้งหลายตามลำดับจนบรรลุถึงด่านแดนทมิฬ ข่า ว่า แล้วก็ทรงสั่งสอนทมิฬ ข่า ว่าทั้งหลายด้วยปริยายต่างๆ เขาก็ไม่เลิกจากมิจฉาหิฐิได้ ไม่อาจปฏิบัติธรรมได้แม้แต่นิดเดียว ในกาลบัดนี้เราเป็นครูสอนโลก คนทั้งหลายก็เชื่อ แต่จะสั่งสอนทมิฬเหล่านี้ มันหาได้เชื่อฟังปฏิบัติตามไม่ และไม่ยอมเลิกละ

มิจฉาหิฐิได้ ต่อไปภายหน้าจะมีพระพุทธเจ้าองค์ใดมาสั่งสอนเขา ให้เลิกละจากมิจฉาหิฐิได้นั้นหนอ" ก็ทรงทราบ ว่า "ทมิฬ ข้า ว่า พวกนี้ต่อไปภายหน้า แม้พระพุทธเจ้าโคตมะก็ไม่อาจสั่งสอนมันให้เชื่อได้ ต่อไปภายหน้าถึง สมัยพระพุทธเจ้าอริยมุตไตรยอุบัติมาเป็นครูแก่โลก ก็ไม่อาจจะสั่งสอนมันให้เชื่อได้ ทมิฬ ข้า ว่า ทั้งหลาย เปลา่ประมัญ्ञนหนาอิ่งนัก แม้เขาตายจากการเป็นทมิฬ ก็จะได้ไปตกนรก ครั้นพ้นจากนรกขึ้นมา ก็จะมาเกิด เป็นทมิฬ ข้า ว่า เช่นเดิม เป็นเช่นนี้ไปตลอดหมดสิ้นภพกับภพนี้แล"

แล้วพระองค์ก็เสด็จไปสู่ที่อื่น พระพุทธเจ้าก็สละดำรงพระชนมายุอยู่สิ้น ๒๐,๐๐๐ ปีก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน ไป นับตั้งแต่กาลเมื่อพระพุทธเจ้าก็สละเสด็จดับขันธปรินิพพานไป แล้วสิ้นกาลอันนานยิ่ง อายุของคน ทั้งหลายเจริญขึ้นถึงอสงไขยปีเป็นเขตอายุชั้ย แล้วถอยลงมาจนถึงอายุ ๑๐ ปี เป็นเขตอายุชั้ยขึ้นลงเช่นนี้ ๖ ครั้ง แล้วอายุคนถอยลงมาตามลำดับ จนถึงอายุคนได้ ๑๐๐ ปี เป็นเขตอายุชั้ย มีในกาลเมื่อใด ในกาลเมื่อนั้น ตถาคตก็ได้ลงมาเกิดเป็นครูแก่โลกในพรราชาที่ ๑๗ ตถาคตก็จาริกมาโปรดเวไนยสัตว์ทางนี้ ตามลำดับมา จนถึง เมืองวิเทหะ (เมืองฮ่อ) ยังไม่ถึงเมืองอาฬวี

ในอดีตกาลยังมีกษัตริย์องค์หนึ่งเสวยราชในเมืองอาฬวี ย่อมพาเอาเสนาราชอลังการไปล่าแก่งกวางในป่ามีใน กาลครั้งหนึ่ง พระยาก็พาบริวารไปสู่ป่าดงนำ ก็ขับไล่แก่งกวางเข้าไปพบเนื้อตัวหนึ่ง ยิ่งเท่าไรๆ ก็ไม่ถูกจึงชวนกัน ไล่ติดตามไปในป่าที่นั่น มาหยุดยั้งคงวิ่งไล่ติดตามไป ราชบุรุษบริวารต่างก็เหน็ดเหนื่อยเมื่อล่า จึงชวนกันกลับ ส่วนพระราชาอาฬวีนั้นมีตณหาติดข้องอยู่ในอาหาร ก็ขับขับไล่ตามเนื้อตัวนั้นไป จนใกล้สุดวิสัยแห่งคนทั้งหลาย จะติดตามไปได้ ก็เลยหลงอยู่ในป่าเข้าไปในเขตแดนแห่งอาฬวกยักษ์กักขะดุร้าย พระยาอาฬวกยักษ์ก็เข้าไป จับเอาพระยาอาฬวี แล้วกล่าวว่า "ท่านสมควรเป็นอาหารของเราแล้ว" พระยาอาฬวีก็สะดุ้งตกใจกลัวตายเป็น ยิ่งจึงสั่นสะท้าน ราพึงเห็นอุบายอย่างหนึ่งจึงไหว้ขอซึ่งอาฬวกยักษ์ว่า "ดูรา เจ้าพระยายักษ์ ข้าพเจ้าย่อมเป็น อาหารของท่านแท้ แต่ข้าพเจ้าขอพรจากท่านก่อน ขอโปรดอภัยไว้ชีวิตข้าพเจ้าเถิด หากว่าไว้ชีวิตของข้าพเจ้า แล้ว ท่านจะได้กินอาหารเป็นจำนวนมาก หากท่านไม่ไว้ชีวิตของข้าพเจ้าแล้ว ท่านได้แต่ข้าพเจ้าผู้เดียว" พระยา ยักษ์จึงถามว่า "เมื่อเราไว้ชีวิตท่านแล้ว ท่านจะให้เรากินอาหารอย่างไร" พระยาอาฬวีจึงกล่าวว่า "ผิดว่าท่านไว้ ชีวิตแก่ข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้ากลับไปสู่เมือง ก็ส่งคนมาเป็นอาหารของท่านวันละคน" อาฬวกยักษ์ได้คำ ปฏิญญาจากพระยาอาฬวีเป็นอันมั่นคงจึงปล่อยพระยาอาฬวีกลับคืนสู่บ้านเมือง เมื่อกลับมาถึงบ้านเมืองแล้วก็ เล่าเรื่องที่เกิดแก่ตนให้แก่เสนาอำมาตย์ทั้งหลายฟัง คนทั้งหลายได้ฟังแล้วไม่ทราบจะขัดขึ้นประการใด จึงให้คน ทั้งหลายปลุกศาลาไว้ที่เชิงเขาตงนังนั้นเพื่อจะนำคนมาไว้เป็นอาหารของพระยายักษ์ พระยาอาฬวีและเสน ทั้งหลายก็พร้อมกันเอนักโทษที่ทำผิดอาชญา ที่ติดคุกไซ้ตรวนนำไปไว้ที่ศาลเชิงเขาตงนังเป็นประจำทุกวันๆ ละ ๑ คนเพื่อให้เป็นอาหารของพระยายักษ์ นานวันเข้านักโทษทั้งหลายก็หมดคุก จะเสาะหาคนที่ไหนมาเป็น อาหารแก่พระยายักษ์จึงประชุมเสนาอำมาตย์ปรึกษาหารือกัน เพื่อจะหาคนไปเป็นอาหารแก่พระยายักษ์ แต่ ไม่ได้แม้แต่คนเดียว จึงตกลงกันว่า จะกำหนดให้เอาชาวบ้านละ ๑ คนก็หาไม่ได้ จะเอาตำบลละคนก็ไม่ได้ เพราะ ลูกหลานทุกคนก็มีพ่อแม่ จะเอาคนเฒ่าคนแก่ก็มีลูกหลาน กำหนดเช่นนี้ไปตกที่ใดก็น่าเกรงใจ รู้สึกลำบากยิ่ง เราทั้งหลายจะกระทำอย่างไร ในเวลานั้นมีคนผู้หนึ่งเป็นคนฉลาดจึงพูดว่า "ความพินาศฉิบหายใครไม่กลัวตาย คงไม่มี ตามที่ข้าพเจ้าพิจารณาดูนี้ คนนับล้านโกฏิ ใครๆ จะไปนำเอาความวิบัติฉิบหายมาใส่บ้านใส่เมืองแม้แต่ คนเดียวก็หาไม่ได้ เป็นเพราะพระยาแห่งเราองค์เดียว ผู้ซึ่งเป็นใหญ่แก่รัฐประชานาษฎรกลับไม่รู้ลืมพอใจใน รสตณหาไม่อยู่ในทศพิธราชธรรม ไปแสวงหาอาหารอันไม่ชอบ วิบากนั้นสนองคืนสู่ตน บัดนี้กลับจะมาเป็น กังวลแก่คนทั้งหลาย อันเป็นเสนาอำมาตย์ประชานาษฎรเช่นนี้ เราไม่อาจจะอำนวยตามได้" กล่าวเช่นนั้น แล้ว ก็พร้อมกันไปไหว้พระยาบอกปฏิเสทที่จะปฏิบัติเช่นนั้นเสีย

ส่วนพระยาเมื่อได้ยินเช่นนั้น ก็พูดอะไรไม่ได้ ได้แต่ร้องไห้กลัวแต่ความตาย พระยาอาฬวีก็นำข้าทาสในเรือนหลวง ส่งไปเป็นอาหารของพระยาอีกองค์ คงมีแต่ราชบุตรเล็กอยู่องค์หนึ่งมีอายุได้ ๗ ขวบ และเป็นราชบุตรอันเป็นที่รักยิ่งของพระยา ซึ่งในวันพรุ่งนี้ก็จะส่งไปเป็นอาหารของพระยาอีก

ในกาลวันนั้น เป็นวันประชุมแห่งยักษ์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นวันเดียวกันกับวันที่จะเอาเจ้าราชบุตรส่งไปเป็นอาหารแก่พวกยักษ์ แต่พระยาอีกก็ไปประชุมพร้อมกันในสำนักพระยาเวสสุวัน (ท้าวภูเวร) ตามประเพณีอันมีประจำทุกปี

ในกาลนั้นพระยาอาฬวีกับนางเทวี ก็ประดับแต่งกาย เจ้าราชบุตรกุมารด้วยราชอลังการแล้วก็ให้เสวยข้าวน้ำโภชนาหารอันประณีตแล้วให้คนทั้งหลายนำเจ้ากุมารใส่สวีกา (สวีกา) ทอง หามแห่นำจากราชนิเวศน์ออกจากเวียงไปตามลำดับหนทางจนไปถึงศาลา แล้วก็นำเจ้าราชบุตรออกจากศาลาที่นั่น คนทั้งหลายก็พากันกลับ

ส่วนว่าพระยาและนางเทวี ก็ตื้อร้องไห้คร่ำครวญกลิ้งกลิ้งไปมา แม้คนทั้งหลายมีเสนาประชานาษฎรเป็นต้น ก็บังเกิดความโหม่นสร้อยร่ำไห้เป็นโกลาหลไปทั่ว แม้พระยาและนางเทวีก็ไม่เสวยข้าวน้ำและโภชนาหารมีแต่ร้องไห้คร่ำครวญกลิ้งกลิ้งไป

ในราตรีคืนนั้นจวนจะสว่าง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแห่งเราทั้งหลาย พระองค์ก็ตรวดดูอุปนิสัยสัตว์โลก ก็ทรงทราบชัดด้วยทิพยจักขุญาณว่า "เจ้าราชบุตรกุมาร ถูกพระราชาบิดานำไปเป็นอาหารของพระยาอีก" ประการหนึ่ง บุญสมภารของพระยาอีกตนนั้น ยังมีมากพอที่จะสอนได้ให้ตั้งอยู่ในโศกานันดรผู้หนึ่ง ประการหนึ่ง เจ้าราชบุตรกุมารเป็นผู้มีบุญสมภารได้กตเวทิตาการมาบริบูรณ์มีบุญสมภารถึงอรหัตผลในชาตินี้ ด้วยเหตุดังกล่าวมาเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสวยภัตตาหารแล้วก็พร้อมด้วยพระอรหันตชินาสพหะไปทางอากาศไปลงที่ อังคพเจตีย์ (บางฉบับว่า อังครเจตีย์, อังคเจตีย์) อันมีที่ใกล้ ภูเขาโลหกุฏ คือดอยจอมทอง แล้วพระพุทธองค์ก็เสด็จเข้าไปสู่ราชนิเวศน์ปราสาทหลวงเพื่อโปรดเมตตาพระยาอาฬวีกับนางเทวีก็ร้องไห้เข้าไปถวายพระพุทธรูปกราบบังคมทูลว่า "ข้าแต่พระพุทธเจ้า ข้าพระองค์ทั้งสองมีราชบุตรเพียงองค์เดียว ที่พอจะเป็นรัชทายาทสืบเชื้อพระวงศ์แต่ก็จำเป็นต้องนำไปเป็นอาหารแก่พระยาอาฬวีกัยในวันนี้ เพื่อแลกเอาชีวิตแห่งข้าพระองค์ไว้ด้วยเหตุนี้ข้าพระองค์ทั้งสอง ถึงถึงคิดอันฉิบหายพินาศ มีสติเคลื่อนไหวคลาดต้องร้องไห้กลิ้งกลิ้งเช่นนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ขอพระองค์ทรงพระมหากรุณาโปรดข้าพระองค์ทั้งสองให้ถึงความสุขด้วยเถิด"

เมื่อนั้นสมเด็จพระพุทธเจ้าก็ทรงเล้าโลมพระยาและนางเทวีให้ถอยใจมาหาให้ได้ (เป็นสำนวนแปลตามตัวว่า ให้หายใจได้สะดวก แปลตามสำนวนว่า ให้บรรเทาเบาใจ) แล้วก็ทรงแสดงพระธรรมเทศนาเรื่องอนิจจธรรม ซึ่งเป็นของอันไม่มั่นคงถาวรเป็นทางแห่งทุกข์ ไม่เป็นสาระแก่นสาร ไม่ว่าสิ่งใดโลกทั้งสิ้นให้พระยาและพระราชาเทวีฟัง แล้วพระองค์ก็อำลากลับสู่อังคเจตีย์แล้วพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเสด็จไปทางอากาศ ถึงดอยหลวงแม่น้ำอันไหลแต่ดงนังออกมา ยักษ์ที่เป็นบริวารแห่งอาฬวีกัย ซึ่งเฝ้ารักษาบริเวณนั้นเขาเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จไปตามขุนแม่น้ำนั้น เขาก็พูดกันว่า "ใครหนอ มีศรัทธาโล้นมีร่างกายเปลือยครึ่งหนึ่งเข้ามาสู่เขตประเทศของเรา จึงพากันไปห้ามไม่ให้เข้า พระพุทธองค์ทรงไม่เชื่อ ทรงเสด็จมุ่งเข้าสู่ราชนิเวศน์เรือนหลวงของอาฬวีกัยด้วยพุทธลีลาประดุจราชสีห์ ไม่ทรงมีพระอาการเกรงขามพวกยักษ์แม้แต่น้อย ยักษ์ทั้งหลายไม่อาจเคลื่อนไหวมือเท้าได้แม้แต่นเดียว มีจิตใจโหว่นสะทกสะท้านมาก สมเด็จพระพุทธเจ้าก็เสด็จประทับนั่งเป็นที่สำราญพระหฤทัย บนบัลลังก์แห่งอาฬวีกัย ทรงทอดพระเนตรเห็นราชบุตรกุมารที่พวกยักษ์ผูกไว้ และนั่งเฝ้ารักษา

อยู่ เพื่อรอให้อาฬกียักษ์กลับมากิน พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงพระธรรมสั่งสอนพวกยักษ์อยู่ตลอดเวลา จนยักษ์มีใจโสมนัสยินดี อภิวัตบุษชาเคราพ่อนน้อมต่อพระองค์และนั่งสงบฟังธรรมเทศนา"

ในกาลนั้น ยังมีพระยายักษ์อีกตนหนึ่งชื่อว่า สดาศิริยักษ์ มันจะไปประชุมร่วมกับยักษ์ทั้งหลายในสำนักพระเวสสุวัน มันเหาะมาทางอากาศผ่านดงนั้นที่นั่น มันก็รู้ว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับอยู่ที่เรือนหลวงของอาฬกียักษ์ มันก็ลงมาอภิวัตกราบไหว้พระพุทธเจ้าด้วยเคารพยิ่ง แล้วก็จากไปสู่ที่ประชุมแห่งยักษ์ทั้งหลายแล้วจึงบอกแก่อาฬกียักษ์ว่า "ดูรา สหาย สหายได้ลามอันประเสริฐยิ่งแท้แล" อาฬกียักษ์ฟังแล้ว ไม่รู้เรื่องชัดเจนจึงถามว่า "ลามอันประเสริฐอันใดเกิดมีแก่เรานั้นหนอ" สดาศิริยักษ์ก็บอกว่า "ดูรา สหาย บัดนี้พระสัพพัญญูเจ้าเสด็จเข้าไปเมตตาในเรือนแห่งสหาย เราจึงว่าเป็นลามอันใหญ่และประเสริฐยิ่งแก่สหายเรา"

อาฬกียักษ์ได้ยินคำว่า "พระพุทธเจ้าเสด็จมาเมตตาอยู่ในเรือนของมัน" มันก็บังเกิดความโกรธไม่พอใจยิ่ง ประดุจดั่งถูกข้อนตีที่หน้าผาก มันก็กระโดดโลดเต้นวิ่งออกจากที่ประชุมทันที เอาเท้ากระแทบดอยกาลาศิริภูฏจนแยกแตกเป็นจุณ แล้วกระโดดทะยานเข้าสู่ประเทศเขตดงนั้น อันเป็นที่อยู่แห่งตน

พระศาสดาสัพพัญญูเจ้า ทรงทราบด้วยโสตจักขุทิพย์แห่งพระองค์ ก็เสด็จออกมาจากเรือนหลวงมาเตรียมรับไว้เพื่อจะข่มขวัญและทรงระงับความมานะแห่งอาฬกียักษ์ ฝ่ายอาฬกียักษ์ก็ร้องตะโกนเสียงอันดังว่า "ใครคนใดบังอาจเข้ามาเหยียบแดนของกู และเข้านั่งอยู่ในที่นั่งของกู จงมาหากูบัดนี้เถิด" แล้วมันก็นรมิตกายเป็นว้าวสุภราชส่งเสียงร้อง "หุดโฮ หุดโฮ" วิ่งเข้ามาจนจะชิดพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ก็ทรงเนรมิตเป็นเสือกระโดดวิ่งไล่เพื่อจะจับกิน มันก็วิ่งหนีไป แล้วพระยายักษ์ก็เนรมิตกายเป็นพญานาคมีพังพานได้ ๑,๐๐๐ หนึ่ง เลื้อยเล่นเข้ามาพระพุทธองค์ก็เนรมิตเป็นพญาครุฑตัวใหญ่ บินโฉบจะจับกิน พญานาคจึงเลื้อยเล่นหนีไป แล้วพระยายักษ์ก็เนรมิตเป็นช้างพังเข้ามาหาพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ก็เนรมิตเป็นราชสีห์วิ่งไล่จะจับกิน ช้างเนรมิตก็วิ่งหนีไป พระยายักษ์ก็แต่งตั้งให้เป็นท่าฝนถ้ำร้อน ท่าฝนน้ำเหล็กและน้ำทองแดงตกลงมาแต่งตั้งให้เป็นท่าฝนไม้ ท่าฝนก้อนหิน ท่าฝนทราย หน้าไม้โก่ง (ลั่นนาวา ก้างกง) เสน้า (หอก) ปืนธนูตกลงมาเป็นอันมาก พระพุทธองค์ก็ทรงอธิษฐานเนรมิตแผ่นกระดานทองคำกั้นบังไว้ ฝนเหล่านั้นไม่อาจตกต้องพระวรกายของพระองค์ได้เลย

อาฬกียักษ์มันมีผ้าทิพย์วิเศษคู่กายของมันผืนหนึ่ง หากมันทิ้งไปทางอากาศฝนจะไม่ตก ๗ ปี ถ้าทิ้งลงแม่น้ำใหญ่ทั้ง ๕ แม่น้ำเหล่านั้นก็จะแห้งไป ๗ ปี ถ้าทิ้งบนแผ่นดิน ต้นหญ้าต้นไม้จะตายไม่ออกออกมาสิ้น ๗ ปี หากทิ้งลงน้ำที่มีปลา มีสัตว์ก็จะตายสิ้น ถ้าทิ้งใส่ภูเขา ก็จะพังทลายเป็นหน้ากลอง อาฬกียักษ์มีฤทธิ์เพราะผ้าวิเศษผืนนี้ มันจะให้มันเป็นน้ำเป็นไฟก็ได้ทั้งสิ้น มันก็เอาผ้าวิเศษผืนนั้นขว้างใส่พระพุทธเจ้าเพื่อให้ครอบพระพุทธองค์ พระองค์ทรงทราบในการกระทำของพระยายักษ์ จึงทรงอธิษฐานด้วยพระพุทธฤทธิ์ ทรงตีผ้าผืนนั้นขาดย่อยยับตกลงมาแล้ว พระองค์ก็นำมาเป็นผ้าเช็ดพระบาท

ในกาลนั้น พระยายักษ์ก็มีเศียรชบค้อมต่ำลงมีใจโหม่นสหม่นหมองยิ่งเพราะว่ามีฤทธิ์พ่ายแพ้แก่พระพุทธเจ้าสิ้น รู้สึกใจกลัวเป็นอันมาก จึงก้มกราบลงแทบพระบาทของพระพุทธเจ้า ทูลขอภัยชีวิตจากพระพุทธองค์ พระพุทธเจ้าก็ทรงบังเกิดพระมหากรุณาธิคุณ ทรงเล้าโลมด้วยพระเมตตาอย่างยิ่ง จึงพาพระยายักษ์เข้าสู่พระราชนิเวศน์เรือนหลวง แล้วก็ทรงแสดงพระธรรมเทศนาสั่งสอนอาฬกียักษ์ได้สดับแล้วก็สะดุ้งตกใจกลัวแต่บาปเป็นอันมาก ก็ได้ถึงโสดาปัตติมรรคญาณเป็นพระโสดาบันบุคคล จึงก้มกราบอภิวัตขอเอาพระรัตนตรัย เป็นสรณะที่พึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงสั่งสอนให้รักษาศีล ๕ พระยาอาฬกียักษ์เป็นอุบาสกนับถือพระพุทธศาสนาตลอดชีวิต

พระยาอาฬวกยักษ์เป็นประธานแก่ยักษ์บริวารทั้งหลาย ที่มีอยู่ในอาณาเขตดงนั้นทั้งหมด กราบพูลอาราธนา พระพุทธเจ้าทรงครอบงำสั่งสอนถนอมยังพิชราย จนยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่ง ต่างก็บังเกิดปสาท ศรัทธาเลื่อมใสในพระคุณของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยิ่ง ก็สักการสมโภชด้วยความเคารพบูชาพระธรรมตลอดคืนสว่าง แล้วอาฬวกยักษ์ก็นำเจ้าราชบุตรมาถวายแก่พระพุทธเจ้า กราบพูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญบุตรกุมารผู้นี้ก็หากเป็นอาหารของข้าพระองค์ แต่เมื่อข้าพระองค์ได้ฟังธรรมเทศนาแล้ว เข้าใจเหตุผล จึงถึงสรณาคมนั้รักษาเบญจศีล ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่เล่นชู้ ไม่โกหกพูดเท็จ ไม่ดื่มสุรา สมาทานเอาสุจริตรธรรมสมาบัติตามพุทธโอวาททุกประการ ซึ่งพระองค์จึงนำเจ้ากุมารอันเป็นลูกของกษัตริย์ มาถวายแก่พระพุทธองค์ ขอพระองค์โปรดนำเอาเจ้ากุมารไปเถิด" พระพุทธเจ้าก็ทรงรับเอาแล้วก็ทรงลาพระยายักษ์และอารักษ์ทั้งหลาย ทรงชักชวนอาฬวกยักษ์ให้ติดตามพระองค์ไปด้วย พระยาไม่อาจจะขัดขืนกระแสพุทธบัญชาได้ จึงอุ้มบาตรเดินตามพระพุทธเจ้ากับเจ้าราชบุตร ลงจากยอดเขาตามทางเดิน จนมาถึงศาลาที่คนทั้งหลายสร้างไว้เพื่อนำคนมาไว้เป็นอาหารแก่พระยายักษ์ อาฬวกยักษ์สะดุ้งตกใจกลัวเพราะความรำพึงว่า "ในกาลก่อน เราได้เบียดเบียนกระทำให้เป็นภัยแก่คนทั้งหลาย ได้ฉิบหายถึงแก่ความตายเป็นอันมาก เดียวนี้เราเป็นผู้ไม่มีพิชรายเสียแล้ว คนทั้งหลายเมื่อเห็นเราพร้อมกันมาทำร้ายเรา เรามาถึงแค่นี้ ควรจะกราบพูลลากลับคืนที่อยู่เราแล" เมื่อรำพึงแล้วก็กราบกลับคืนจากพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต ทรงเล้าโลมว่า "ดูรา มหาราช ตถาคตยังเป็นที่พึ่งแก่ท่าน ท่านไม่ควรจะกลัวภัยสิ่งใด" แล้วก็ทรงพาลงมาสู่เมือง

พระยายักษ์เห็นคนทั้งหลายก็เกรงกลัวยิ่ง แม้คนทั้งหลายที่เห็นพระยายักษ์ต่างก็เกรงเป็นอันมาก พากันวิ่งหนีไปแอบอยู่ พระพุทธองค์จึงมีพระพุทธานุญาตบอกกล่าวแก่คนทั้งหลายว่า "ดูรา คนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้กลัวเลย พระยายักษ์ตนนี้ตถาคตได้สั่งสอนแล้ว เป็นยักษ์ที่รักษาอาราธนาไตรสรณคมน์เป็นที่พึ่ง อาศัยบุญของตถาคตจึงตามหลังตถาคตมา" คนทั้งหลายบางคนก็พูดกันว่า "พระพุทธองค์ เราทั้งหลาย เสด็จไปสอนพระยายักษ์แล้วทรงชวนมันมานั้นแหละ" บางคนก็พูดว่า "อาฬวกยักษ์ถูกพระพุทธเจ้าปราบได้แล้ว จึงพาลงมาเที่ยวในเมือง"

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงให้อาฬวกยักษ์ถือบาตรตามหลัง เสด็จบิณฑบาตในอาฬวีทุกแห่ง เมื่อได้ข้าวแล้วก็เสด็จไปสู่ถ้ำองครเจติย์ เมื่อเสวยแล้วจึงทรงพาลาฬวกยักษ์ อรหันต์ พระอินทร์กับทั้งราชกุมาร เข้าไปสู่ในเวียง คนทั้งหลายเห็นอาฬวกยักษ์เข้ามาในเมืองอีกเช่นนั้นเกิดความกลัว ก็พากันวิ่งหนีไปแอบเสีย แม้นอาฬวกยักษ์ก็มีความเกรงกลัวคนทั้งหลายจะมาทำร้ายแก่ตน เดินๆ อยู่ พระพุทธเจ้าจึงทรงเล้าโลมตักเตือนคนทั้งหลายและพระยายักษ์ว่า "ให้ไว้ใจพระยาและไม่ต้องสะดุ้งตกใจกลัวแก่กันและกัน" พระพุทธองค์ทรงเป็นประธาน เสด็จไปสู่คฤmann้อยเพื่อไปตามพระยาอาฬวีราชแล้วก็ตรัสเล่าเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดแก่พระองค์ ซึ่งแต่ต้นจนถึงที่สุดให้พระยาทั้งหลายได้รู้ชัดและให้พวกเขามีไมตรีรักใคร่ซึ่งกันและกันทั้งคนและสัตว์ แล้วพระองค์ก็ทรงตักเตือนพระอาฬวีว่า "ดูรา มหาราช ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป มหาราชจงให้คนสร้างเรือนหลังหนึ่งและให้ถวายส่วยอากรแก่อาฬวกยักษ์ ตามราชรางวัลอันพระยาเวสวัณหากกำหนดไว้ เพื่อให้ใช้อุปฐากรักษาศีลตามราชประชาติเถิด" พระยาอาฬวีก็ทรงปฏิบัติตาม คือให้สร้างเรือนหลังหนึ่ง เป็นที่ถวายส่วยอากรเป็นรางวัลกำหนดของพระยาเวสวัณ ให้แก่อาฬวกยักษ์สืบๆ ไปก็มีแล

พระพุทธเจ้าก็ทรงสั่งสอน อาฬวกยักษ์และพระยาอาฬวีให้มีไมตรีต่อกันเช่นนี้แล้ว ก็ทรงเจ้าราชกุมารให้แก่พระยาอาฬวีและพระนางเทวีให้เป็นราชบุตรตามเดิม พระยาและคนทั้งหลายต่างก็ซึ่งบุญคุณแห่งพระพุทธเจ้าเป็นอันมากแล้วก็พร้อมกันถวายทานละบูชาสาธุการเป็นมหาสมัยอันใหญ่ยิ่ง

พระยาอาฬวีเป็นประธานแก่คนทั้งหลายได้พร้อมกันกราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้า ทรงเข้าพรรษาที่นั่นพระพุทธองค์ก็ทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุขณียภาพ พระยาอาฬวกษัตริย์ก็อยู่อุปัฏฐากพระพุทธเจ้าตามเวลาอันสมควรแล้วก็กราบทูลลาพระพุทธองค์กลับคืนไปสู่ที่อยู่แห่งตน

พระพุทธเจ้าผู้ทรงประกอบไปด้วยพระมหากรุณา ทรงอยู่จำพรรษาในอังคาสเจดีย์ อันมีในเขตโลหกุญบรรพต คือ ดอยจอมทอง ที่นั่นตลอด ๓ เดือน

ตามที่ทราบมาว่า นับตั้งแต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้สัพพัญญุตญาณแล้ว มาถึงเวลานับเป็นพรรษาที่ ๑๗ เมื่อฤดูกาลอยู่จำพรรษาผ่านพ้นไปแล้ว พระองค์ก็ทรงรำพึงว่า "อังคาสเจดีย์ที่นี่เป็นสถานที่วิเศษยิ่ง" ทรงพยากรณ์ว่า "ดูรา อานนท์ หลังจากตถาคตนิพพานไปแล้ว จะมีพระยาองค์หนึ่งพระนามว่า อโศกธรรมราช พร้อมด้วยพระอรหันต์ทั้งหลายจะนำเอาธาตุกระหม่อมหัวด้านหนึ่งมาประดิษฐานไว้ในอังคาสเจดีย์ที่นี่ อันเป็นสถานที่ที่ตถาคตได้อยู่จำพรรษา ซึ่งอยู่ใกล้โลหกุญบรรพต คือ ดอยจอมทอง แห่งนี้" เมื่อทรงพยากรณ์เช่นนี้แล้วก็เสด็จไปสู่ทิศอันควรต่อไป

นับตั้งแต่บัดนั้นมา ส่วนเจ้าราชบุตรซึ่งได้หลุดรอดจากเงื้อมมือแห่งยักษ์ได้กลับคืนมาเป็นคน คนทั้งหลายจึงขนานพระนามว่า "เจ้าหัตถอาฬวกุมาร" ถึงกาลเมื่อเจ้าราชบุตรจำเริญวัยใหญ่ ทรงรำพึงเห็นอนิจธรรมซึ่งไม่มั่นคงจึงเสด็จออกทรงผนวชได้สำเร็จอรหัตตผล ปรากฏพระนามว่า พระมหาหัตถอาฬวกเถร

ส่วนพระยาอาฬวกษัตริย์อันพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาสั่งสอน แต่เมื่อพระองค์มาทรงอยู่จำพรรษาที่อังคาสเจดีย์นานได้ ๑ พรรษา (บางฉบับว่า ๙ พรรษา) ในกาลบัดนี้เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาเมตตา เขาทั้งหลายก็มีปสาทศรัทธาเป็นอันมาก พระพุทธองค์ก็ทรงให้เบญจศีลแก่เขาทั้งหลายและทรงแสดงพระธรรมเทศนาสั่งสอนเขาทั้งหลาย แล้วก็เสด็จไปทรงเหยียบรอยพระบาททับซ้อนรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ที่ทรงเหยียบมาแล้วในกาลก่อน และทรงพยากรณ์ว่า "ในกาลต่อไปภายหน้า พระอริยมะตไตรยเจ้าก็จะเสด็จมาเมตตาทรงเหยียบรอยพระบาท ครบรอยพระบาทแห่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายเสียสิ้น ดูรา อานนท์ ดอยยงนา (ดงนัง, ดงนังก็มี) นี้เมื่อตถาคตมาเมตตาเขาตอนแรก เขาทั้งหลายพูดว่า "ท่านไม่ควรเข้าไปในเขตแห่งเจ้าของเราทั้งหลาย" อีกประการหนึ่ง เมื่อตถาคตนั่งลงบนแท่นแห่งพระยาอัชฌ์แล้ว เขาทั้งหลายพูดกันว่า "ท่านนี้นั่งแท่นพระยาเจ้าเราแล้ว" และเมื่อพวกอาฬวกษัตริย์โกรธแล้วเข้ามาว่า "บุคคลใดมานั่งในที่นี้ของกูนี้หนอ" เหตุนี้ ดอยที่นี่จะได้ชื่อว่า ดอยดงนัง ป่านี้นี้จะได้ชื่อว่า ปาดงนัง ต่อไปภายหน้าจะแปรเป็นดงน้ำ พระบาทรอยนี้จะได้ว่าชื่อว่า พระบาทดงน้ำ ป่าไม้ที่อยู่ใต้ดอยที่ตถาคตเหยียบรอยพระบาทไว้นี้ คนทั้งหลายกล่าวกันซึ่งกันและกันว่า "พระเจ้าม่าย (เหยียบ) รอยพระบาทไว้" เหตุนี้ป่านี้นี้จะได้ชื่อว่า คงพระเจ้าย่า ภายหลังจะแปรว่า คงพระยามแม่น้ำนี้จะได้ชื่อว่า น้ำพระยาม เทวดาอารักษ์ทั้งหลายจะเอาทรายคำทรายเงินไปไว้ในถ้ำกวางคำ ที่นั่นซึ่งมีใกล้พระบาท ต่อไปภายหน้าจะได้ชื่อว่า ถ้ำกวางคำ มีน้ำไหลออกมาแต่ใต้ท้องดอยใกล้พระบาทที่นี้ จะปรากฏชื่อว่า แม่น้ำทรายคำ แม่น้ำสองแม่ที่ตถาคตมาตอนแรก คนทั้งหลายพูดกันว่า "บุคคลผู้ใดมีร่างกายเปลือย ครึ่งหนึ่งเข้ามาสู่เขตแดนของเรานี้หนอ" แม่น้ำสองแม่นี้ แม่หนึ่งจะได้ชื่อว่า แม่น้ำเปลือยน้อย อีกแม่หนึ่งจะได้ชื่อว่า แม่น้ำเปลือยหลวง

สมเด็จพระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์เช่นนี้แล้ว ก็ทรงพาพระอรหันต์ พระอินทร์และพระเจ้าอโศกเสด็จจากดงน้ำที่นั่นไปทางทิศเหนือต้นน้ำ เสด็จบรรลู่ถึงที่แห่งหนึ่งจึงทรงประทับพักอยู่ คนทั้งหลายก็พากันมาไหว้สักการบูชา

ทูลขอรอยพระบาท ก็ทรงเหยียบบรอยพระบาทไว้เป็นที่ที่ไว้แก่คนและเทวดาทั้งหลายหนึ่งรอย คนทั้งหลายพูดกันว่า "พระพุทธเจ้าเพิ่งมาตั้งศาสนาไว้ให้พวกเราใหม่ ให้พวกเราได้ไว้ สักการบูชา เราทั้งหลายทั้งข้า (ทาส)ทั้งไท ควรสนใจให้มาพร้อมกันในวันพรุ่งนี้หรือวันมะรืนนี้ เพื่อช่วยกันสร้างศาลาครอบพระบาทไว้เพื่อให้พวกเราได้ไว้สักการบูชาทุกเดือนทุกปีเถิด" คนไทยทั้งหลายได้ฟังดังนั้นแล้ว ล้วนทั้งหลายจึงกล่าวว่า "หากทวงมา (ปัจจุบันใช้ หากทวงมา แปลว่าต้องมาแน่) แท้แล เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงไว้พระบาทใหม่เราทั้งหลายค่อหัก ออกหักใจมาบูชาและทำบุญทุกเดือนทุกปี" เหตุนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงพยากรณ์ว่า "วังแม่น้ำนี้จะได้ชื่อว่า วังทองมา หาดน้ำนี้จะได้ชื่อว่า หาดใหม่ เหตุว่าดุร้ายแรงยิ่ง คนทั้งหลายกล่าวว่า "พระเจ้าไว้ศาสนาใหม่" จึงได้ชื่อเช่นนั้น พระบาทตลาคตรอยนี้จะได้ชื่อ พระบาทหาดใหม่ เขาพูดกันว่า"เราค่อยมาบูชาคู่เดือนคู่ปี (ทุกเดือนทุกปี) บ้านลัวะแห่งนี้จะได้ชื่อว่า บ้านคูปี ภายหน้าจะแปรชื่อว่า บ้านคูพี

พระพุทธเจ้าเสด็จพราจากที่นั่น ทรงบรรลुถึงที่แห่งหนึ่ง เสด็จข้ามแม่น้ำไปบรรลुถึงบ้านไทย เขาก็บอกแก่กันว่า (บางฉบับว่า เสด็จผ่านนาไปบรรลुถึงบ้านไทย) "ดูรา ชาวเราทั้งหลายพระพุทธเจ้าเสด็จข้าม พุงนาเราไปเห็น โย่งอย่าง เดียวเดียวเท่านั้นกลับมาผ่านพ้นไปเสมอดังบินไปนั้น เขาก็ไปบอกคนไทยชาวบ้านเช่นนี้แล้ว เขาก็ชวนกันมา นำดอกไม้ของหอมข้าวน้ำ โภชนาหารผ้าผ่อนเงินทองไปถวายแก่พระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนาแล้ว พวกเขาก็ทูลขอรอยพระบาท ก็ทรงเหยียบบรอยพระบาทไว้ให้แก่วงเขาแล้วทรงพยากรณ์ว่า "นับแต่นี้ไปภายหน้า บ้านของเขาเหล่านี้จะได้ชื่อว่าบ้านยาง อีกบ้านหนึ่งจะได้ชื่อว่า บ้านเพิงบิน (เสมอดังบิน) (บางฉบับว่า บ้านเพศบิน, บ้านเพิงบิน)

เมื่อทรงพยากรณ์แล้ว ก็เสด็จไปถึงที่แห่งหนึ่ง คนทั้งหลายก็เอาดอกไม้ของหอมข้าวน้ำ โภชนาหารผ้าผ่อนเงินทอง มาถวายทานแก่พระพุทธองค์ ทรงรับแล้ว เขาก็ทูลขอรอยพระบาทก็ทรงเมตตาเหยียบบรอยพระบาทไว้ให้แก่วงเขาหนึ่งรอยแล้วทรงพยากรณ์ว่า "เมื่อตลาคตมาถึงที่นี่ คนทั้งหลายมาตบแต่งของทำบุญ บางคนตักแก่งใส่หวาน (ถ้วย, ขาม) จนเต็มเสมopakหวาน มีคนผู้หนึ่งกล่าวว่า "เต็มเสียจนล้นพูนขึ้น" จึงตักออกเสีย แล้วตักเพิ่มอีกให้พอดีกกลางหวาน แล้วก็ยกมาถวายตลาคต เหตุนั้นบ้านสองบ้านนี้ต่อไปภายหน้า บ้านหนึ่งจะได้ชื่อว่า บ้านสวดหวาน บ้านอีกบ้านหนึ่งจะได้ชื่อว่า บ้านกลางหวาน ภายหลังบ้านนี้จะมีคนเข้ามาอยู่จนเต็มแล้วจะมีภัยมาเบียดเบียนอยู่กันไม่ได้เลยทั้งบ้านนี้แล้วไปอยู่ที่อื่นเป็นดังที่เขาตักแก่งใส่ขามเต็มแล้วกลับตักออก บ้านบริเวณแถวนี้ บ้านหนึ่งจะได้ชื่อว่า บ้านถอก (แปลว่าบ้านเท) บ้านหนึ่งจะได้ชื่อว่าบ้าน (บางฉบับว่าบ้านพอดิพองาม) เขาพูดกันว่า "พระพุทธเจ้ามาปกหมให้ชุ่มเย็นใจดีแท้แล" บ้านนี้จะได้ว่า บ้านชุ่มเย็นใจบ้านหนึ่งจะได้ชื่อว่า บ้านลงน้ำสวดหวาน แม่น้ำนี้ที่หาดทรายจะสวยามที่น้ำจะเห็นดำคล้ำเหมือนดังสีแดง นั้นแล"

พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ พระบาทลงสูงลงคำ เช่นนี้แล้วก็เสด็จไปถึงที่แห่งหนึ่ง คนทั้งหลายก็พากันมาทำบุญและสักการบูชาทูลขอรอยพระบาทจากพระพุทธองค์ก็ทรงเหยียบบรอยพระบาทไว้ให้สักการบูชาหนึ่งรอยแล้วทรงพยากรณ์ว่า "เมื่อเรามาถึงที่นี่ ชาวบ้านที่นี้เขาไปหาพินอยู่ในป่า ทราบว่าตลาคตมาถึงบ้านเขา เขาก็เลยทิ้งมิดทั้งขวานไว้ในป่า รีบวิ่งมาหาตลาคตเหตุนี้บ้านนี้จะได้ว่า บ้านพังทวย (บางฉบับว่าบ้านฟ้าวซอม เป็นภาษาไทยลื้อ แปลเหมือนกันคือแปลว่า รีบตาม) คนฝ่ายใต้ก็รีบมา คนฝ่ายเหนือก็รีบมาหาตลาคตเหตุนี้บ้านหนึ่งจะได้ชื่อว่า บ้านวาวใต้ บ้านหนึ่งจะได้ชื่อว่า บ้านวาวเหนือ (บางฉบับว่า บ้านวาวใต้, บ้านวาวเหนือ, บ้านฟ้าวใต้, บ้านฟ้าวเหนือ)

พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์บ้านวาวใต้ บ้านวาวเหนือ ด้วยประการดังแล้วมาแล้วก็ทรงพาพระอรหันต์ พระ

อินทร์และพระเจ้าอโศกราชเสด็จไปเมตตาคารักษ์ เมืองโค เทพดาคารักษ์ เมืองโคทั้งหลายก็นำเอาปรมามิสฺบุ
ชาดดอกไม้ของหอมผ้าผ่อนเงินทองและรัตนะ ๗ ประการ อ้อยหกอ้อยตาลมาทำบุญกับพระพุทธรองค์เป็นอันมาก
พระพุทธรองค์ก็ทรงเหยียบรอยพระบาทซ้อนรอยพระบาทของพระพุทธรเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ในอดีต ไฉ้ให้พวก
เทพดาคารักษ์ได้ปฏิบัติรักษา ส่วนว่าพระบาทสี่รอยนี้ หากว่าพระพุทธรเจ้าไม่ทรงไว้ครบทุกพระองค์
เทพดาคารักษ์จะโกรธยิ่งแล้วจะทำอันตรายแก่คนทั้งหลาย เหตุนี้พระพุทธรเจ้าทั้ง ๔ พระองค์ จึงเสด็จมาฐานป
นาไว้เพื่อห้ามภัยทั้งมวล สำหรับสิ่งของเงินทองและรัตนะ ๗ ประการที่เทพดาคารักษ์นำมาสักการบูชา นั้น ก็ให้
เอาไว้ในถ้ำนั้น เพราะฉะนั้นน้ำที่ไหลออกมาจากถ้ำนั้น จึงได้ชื่อว่า แม่น้ำถ้ำแก้ว แม่น้ำแก้วนั้นไหลลงมาสู่เมือง
วังในกาลบัดนั้น

พระพุทธรเจ้าทรงพยากรณ์พระบาทเมืองโคใกล้เมืองวังด้วยประการดังกล่าวมาแล้วก็เสด็จไปถึงที่แห่งหนึ่ง
พระองค์ทรงแปลงพระรัศมีรังสีแผ่กระจายไปในอากาศเป็นอันรุ่งเรืองงามยิ่ง แล้วหยุดประทับอยู่ที่แห่งหนึ่งคน
ทั้งหลายมองเห็นพระรัศมีนั้น ก็สะดุ้งตกใจกลัวยิ่งนัก แต่ตอนหลังทราบว่าเป็นพระพุทธรเจ้าเสด็จมาเมตตา เขา
ก็นำดอกไม้ของหอมผ้าผ่อนเงินทอง ข้าวน้ำโภชนาหารมาถวาย พระพุทธรองค์ก็ทรงอนุโมทนา แล้วพวกเขาก็ทูล
ขอรอยพระบาท ก็ทรงเหยียบไว้ให้พวกเขาหนึ่งรอย แล้วทรงพยากรณ์ว่า "ดูรา อานนทเมื่อตลาคตมาถึงที่นี่
คนทั้งหลายเอาข้ามารวมกัน บางคนก็ติเตียนกันว่า "ข้าสู้ทั้งหลายทำไมจึงด่าคัล้าแกมขาวแดงเช่นนี้หนอ สู้
ทั้งหลายทำไมไม่เลือกไม่จัดให้เรียบร้อย เข้าของข้าจึงตอบว่า "ดูข้าก็หากเลือกหากจัดมากแล้วตั้งแต่เมื่อ
เป็นพันธมิตรข้าก็เลือกทีหนึ่งแล้ว ฝักร้อนก็เลือกอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ไม่เลือกไม่ไหวเพราะว่าหน่วยหญ้าหอมมาเกิดแกม
ข้าว (แปลว่าเมล็ดหญ้าเกิดปนเมล็ดข้าว) จนเลือกเก็บทิ้งไม่ไหว" ต่อไปภายหน้าเมืองนี้จะชื่อว่า เมืองหอม มา
ภายหน้าจะแปรเป็น เมืองวัง ประการหนึ่งเมื่อเขาไปทำกับข้า เขาพูดแก่กันว่า "พอหาว" (บางฉบับว่า พอ
หากพอหาว) เหตุนี้คนเมืองนี้ถ้าเขาพูดว่า "พอหาว" เมื่อใดจะต้องไม่เสียมากก็เสียน้อย จะไม่ตายก็เกือบตาย
นั้นแล ประการหนึ่งเขาพูดกันว่า "มิดด้ามใหญ่ไม่เอามากกลับเอามิดด้ามเล็กมาไม่มีอะไรมาฟันกระดูก กลับเอา
กระดูกมาตมทั้งแห่ง" บางคนก็มาทักว่า "เอาดู มาตมทั้งแห่งหรือไม่เอามิดมาฟันเสียก่อน" เหตุนี้แม่น้ำที่ไหล
จากทิศตะวันตกเฉียงเหนือจึงได้ชื่อว่า แม่น้ำแห่งถูกแม่น้ำที่ไหลแต่ต้นน้ำแห่งคุณั้น จะได้ชื่อว่า แม่น้ำพระมา
เมือง แม่น้ำสายหนึ่ง ไหลจากทิศตะวันตกมาสู่ทิศใต้และแม่น้ำที่ไหลจากทิศใต้ผ่านเมืองจะได้ชื่อว่า แม่น้ำ
มา (บางฉบับว่าแม่น้ำหวงมา) แม่น้ำที่ไหลจากทิศตะวันตกมาสู่ทิศตะวันออกนั้นจะได้ชื่อว่า แม่น้ำเจ้ามาเมือง (บาง
ฉบับว่าแม่น้ำพราหมณ์มาเมือง) แม่น้ำอันไหลแต่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือมาสู่ทิศตะวันออกจะได้ชื่อว่า แม่น้ำ
แก้วแรงมาเมืองบุคคลใดได้มากินมาอาบแม่น้ำนี้ จะมีกำลังแข็งแรงเพราะมีแก้วรัตนะ ๗ ประการที่แช่อยู่ในถ้ำ
ต้นน้ำแม่น้ำอีกแม่หนึ่งจะได้ชื่อว่า แม่น้ำน้อยใจ แม่น้ำสายหนึ่งจะได้ชื่อว่า แม่น้ำแสนร้อ (บางฉบับว่าแม่น้ำ
แสนร้อ) แม่น้ำอีกสายหนึ่งจะได้ชื่อว่า แม่น้ำพระเจ้า (บางฉบับว่า แม่น้ำฟ่งมาเมือง) บรรดาตอยที่มีอยู่ในเมือง
นี้จะได้ว่า ดอยเทียวเมือง (บางฉบับว่า ดอยทองเมือง ดอยทองเมือง) พระบาทรอยนี้จะได้ว่า พระบาท
ห้วยพาวเมืองวัง

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรากฏจากเมืองวังแล้วเสด็จไปสู่ฝั่งแม่น้ำใหญ่แม่หนึ่ง คนทั้งหลายทราบก็พา
กันมาถวายเป็นการต้อนรับ เขาร้อยของดอกไม้ (ร้อยกรองดอกไม้) เป็นพวงนำมาโปรยปรายบูชาพระพุทธรองค์ แล
ดอกไม้ก็ฟุ้งกระจายเรียรายตกน้ำไหลไปเป็นอันมาก เขาก็พูดกันว่า "แม่น้ำก็มีพวงดอกไม้(พวงมาลา)มากนัก"
แล้วพวกเขาก็มาทำบุญ กราบทูลขอรอยพระบาท พระพุทธรองค์ก็ทรงเหยียบรอยพระบาทไว้แก่เขาหนึ่งรอย
แล้วทรงพยากรณ์ว่า "ดูราอานนทเมืองนี้ต่อไปภายหน้าจะได้ชื่อว่าเมืองของดอกไม้ แม่น้ำใหญ่นี้จะได้ว่า
ว่า แม่น้ำของดอกไม้ พระบาทรอยนี้จะได้ว่า พระบาทของดอกไม้"

เมื่อพระพุทธรเจ้าตรัสพยากรณ์เช่นนั้นแล้ว ก็เสด็จไปถึงบ้านพวกทมิฬแห่งหนึ่ง พวกเขาก็มาทำบุญและทูลขอ
รอยพระบาท พระพุทธรองค์ก็ทรงเหยียบรอยพระบาทให้แก่เขาหนึ่งรอย แล้วทรงพยากรณ์ว่า "เมื่อตลาคตมาถึง

ที่นี้ ทมิฬทั้งหลายมาพูดว่า "ข้าพระองค์นี้เป็นอันอดหยากไม่มีอะไรจะกินมีแต่กินน้ำหน่อไม้จันทน์โรตามๆ กัน (ต้นฉบับว่า ปุ่มดาพอง) อดอยากเกือบตายแล" เหตุนี้พระบาทรอนี้จะได้ชื่อว่า พระบาทสิดิงตายบ้านสาบสิ่ง พองท้องไค่ บ้านน้ำไค่สิ่งพอง แม่น้ำนี้จะได้อีกว่า แม่น้ำสิดิง (บางฉบับว่า แม่น้ำสิดิง)

พระพุทเจ้าทรงพยากรณ์ พระบาทตอยสิดิง เช่นนี้แล้ว ก็เสด็จไปถึงบ้านทมิฬอีกแห่งหนึ่ง ลัวะผู้หนึ่งมันไป เทียวป่า ได้พบพระพุทเจ้า มันจึงเอาห่อข้าวมาถวายทานแก่พระพุทเจ้าพระองค์ทรงตรัสว่า "ปายแล้วเราไม่ ฉ้น" แล้วก็ทรงให้มันเอาไปไว้ที่มุมแคบแห่งหนึ่ง มันก็เลยอยู่ปฏิบัติอุปัฏฐากพระพุทองค์จนตลอดรุ่งสว่างแล้ว มันก็กลับไปบอกแก่ชาวบ้านทั้งหลาย ให้นำข้าวมาถวายทานแก่พระพุทเจ้า

ส่วนพระมหากษัตริย์เจ้ากราบทูลพระพุทเจ้าว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สถานที่นี้ครั้งบ้านครั้งเมืองต่อไป ภายหน้า คงจะเป็นเมืองแห่งหนึ่ง ขอพระองค์โปรดทรงไว้รอยพระบาทเพื่อไว้เป็นที่สักการบูชาเถิด" พระพุท องค์ก็ทรงเหยียบรอยพระบาท ไว้หนึ่งรอยแล้วทรงพยากรณ์ว่า "บ้านลัวะผู้นำข้าวห่อมาถวายทานนั้น จะได้ ชื่อว่า บ้านแจ่งแคบ บ้านหนึ่งจะได้ชื่อว่า บ้านเลาทาน บ้านที่นี้จะเป็เมืองชื่อว่า เมืองตึงเชียงเค็ง (บางฉบับ ว่าเมืองตึงเชียงเค็ง)

เมื่อพระองค์ทรงพยากรณ์เช่นนี้แล้วก็เสด็จไปสู่ชนบทตามลำดับหนทางทรงบรรลู่ที่แห่งหนึ่ง ก็ทรงเหยียบรอย พระบาททับซ้อนรอยพระบาทของพระพุทเจ้าทั้งหลายทั้ง ๓ พระองค์ที่ทรงเหยียบไว้แล้วในอดีตแล้วทรง พยากรณ์ว่า "พระบาทรอนี้จะได้ชื่อว่า พระบาทผากิน เมืองนี้จะได้อีกว่า เมืองกิน ดังนี้แล

เมื่อพระองค์ตรัสพยากรณ์เช่นนี้แล้ว ก็เสด็จไปสู่แดนพวกราช พวกว้าทั้งมวลแล้วก็ทรงสั่งสอนแก่พวกเขา ทั้งหลาย แต่ไม่อาจจะถอนมิจฉาจากพวกเขาได้ จึงเสด็จจากพวกราช พวกว้าไปถึงเมืองแซ่ ทรงไว้รอยพระ บาทเชียงผา แล้วก็ทรงมาไว้รอยพระบาทที่เมืองม่าน เสด็จออกจากเมืองม่านทรงไปโปรดพวทมิฬชาวตอย และชนบท บ้านเมืองในเมืองเขมรรัฐคือ เมืองเชียงตุง และละแวกเมืองเขินทั้งมวล ทรงเหยียบรอยพระบาทไว้ ทุกแห่งในที่มรเห็นควรประดิษฐานไว้เพื่อเป็นที่ไหว้และสักการบูชาแก่คนและเทวดาทั้งหลายก็มีวันนั้นแล

พุทธตำนานกัณฑ์ที่ ๗ ก็จบด้วยประการฉะนี้

<https://palungjit.org/threads/%E0%B9%99->

[%E0%B8%9E%E0%B8%B8%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%95%E0%B8%B3%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%99-](https://palungjit.org/threads/%E0%B8%9E%E0%B8%B8%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%95%E0%B8%B3%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%99-)

[%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B9%80%E0%B8%A5%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%9A%E0%B9%82%E0%B8%A5%E0%B8%81.272660/](https://palungjit.org/threads/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B9%80%E0%B8%A5%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%9A%E0%B9%82%E0%B8%A5%E0%B8%81.272660/)